

terià en els seus diaris i en els assaigs que els prolonguen. El que hi està present, però –repetesc– és la «forma» del seu jo, no la «matèria».

Això vol dir que el Fuster que escriu, no ho fa d'una manera teòrica, impersonal, sinó que posa estratègicament en joc el seu jo, s'implica i complica en el que diu i com ho diu. S'hi *pro-posa* d'una forma hàbil, moguda, animada, que el fa patent, visible, mesurant les coses. No es tracta, però, de simples trucs estilístics, sinó d'una operació en què està tot ell compromès. Així en els seus textos –«converses» diria ell– hi detectem silencis i exageracions, reticències i reserves mentals, malícies i complicitats, interrogants i exclamacions, cometes i punts suspensius, posicions i oposicions, insolències i perplexitats. Fins i tot hi trobem la seua «gesticulació» i el seu to de veu.

El seu jo, doncs, no està abolit, sinó activat, motivat, desinhibit –«en samarreta». Roda en la seua òrbita personal, mai no eclipsat, però llunyà, remot i, alhora, pròxim. Aquesta és, crec, la literatura fusteriana del jo. La seua originalitat. □

Una «afortunada bogeria»

Vicent Raga

Joan Fuster: Converses filosòfiques

Júlia Blasco Estellés

334 pp., 2002, Tres i Quatre, València

Feia temps que s'anunciava l'aparició d'aquest llibre. El que originàriament havia de ser un treball acadèmic –la tesi de llicenciatura de Júlia Blasco–, basat en les converses que havia mantingut l'autora (juntament amb el seu germà Josep Lluís) amb Joan Fuster durant els anys 1979 a 1981, ha trigat més de vint anys a fer-se públic. S'havia donat lloc així a una certa expectació amb aquest anunci d'un estudi sobre el pensament de Fuster que comptava amb l'atractiu afegit de la participació directa de l'escriptor. En una nota biogràfica, Francesc Pérez Moragón –sempre rigorós i ben documentat, ell mateix autor d'un llibre fonamental per al coneixement de la figura i de l'obra de Fuster– ja en donava notícia el 1993¹ i el posava al costat dels treballs publicats per Josep Iborra² i per Antoni Riera.³

Després que han passat tots aquests anys, apareix ara aquest llibre, guardonat precisament amb el premi que porta el nom del seu protagonista principal. A pesar del temps transcorregut, ens sorprèn sobretot per la frescor, la densitat, la riquesa i diríem que l'actualitat del seu contin-

gut. Precedit per una nota introductòria signada per Josep Lluís Blasco –professor de Teoria del coneixement a la Universitat de València–, el conjunt es presenta dividit en tres parts. A la primera hi ha el text «Humanisme, llenguatge i filosofia en Joan Fuster», on Júlia Blasco s'ocupa de fer una presentació –amb voluntat sistemàtica– del pensament de l'escriptor valencià, del seu escepticisme, de les seues idees sobre el llenguatge i la cultura i, amb tot això, «del filòsof possible que fou Joan Fuster». Sota aquests epígrafs, l'autora explora l'univers intel·lectual de Fuster dedicant-hi una atenció particular a aquells aspectes de les seues reflexions, sovint esparses, que podien presentar un caire filosòfic i ser susceptibles, en principi, d'una exposició més ordenada de la que trobaven en els seus propis escrits. Aquí és on Júlia Blasco s'ha vist amb les dificultats que la portaren a donar al seu llibre l'estructura amb què l'ha presentat, dominada per una segona part que ens permet un acostament inèdit al personatge principal del llibre. En aquesta segona part és on hi ha la transcripció d'una llarga conversa amb Joan Fuster on els altres dos interlocutors s'estimen més de quedar en un pla secundari sense deixar però de jugar un paper important –cadascú el seu– en el desenvolupament. El tret distintiu d'aquesta sèrie de converses (de fet, en són onze) és la resistència que Fuster hi oposa, sense defallir, a l'afany sistematitzador que mostren els Blasco per tal d'imposar-hi la seua pròpia concepció. La tercera part conté algunes de les cartes creuades entre Joan Fuster i l'autora del llibre a l'època de la seua primera gestació. Hi destaca la signada pel primer el 12 de novembre de 1981, on comenta i matisa alguns dels te-

mes tractats a les converses que havien tingut lloc fins aleshores i que, amb la darrera de les transcrites, serveix de recapitulació i cloenda del conjunt.

La singularitat i també el mèrit del llibre que ens ofereix Júlia Blasco rau en el fet d'haver reconegut que el pensament de Fuster –la seua asistematicitat i la seua coherència– només podia palesar-se a través d'una transcripció gairebé literal d'aquella successió de converses informals, reservant-li el lloc central. La forma que pren el text definitiu, de reproducció aparentment mecànica del contingut d'unes cintes, oculta de manera intel·ligent i encertada un treball ben feixuc. Així, doncs, el que resulta més remarcable d'aquest llibre és la difícil decisió que hagué de prendre l'autora de mantenir-se del tot fidel al contingut d'aquelles converses, en lloc d'elaborar-lo per fer el text més assequible mitjançant l'aplicació dels elements correctors que l'acostaren a les convencions del gènere. En altres ocasions, Fuster havia trobat també bons interlocutors: és el cas –entre d'altres– d'Enric Sòria, en la llarga entrevista que publicava el 1991,⁴ i de Toni Mollà, en el llibre de converses aparegut poc després de la mort de Fuster.⁵ Tots dos tenen com a objectiu d'apropar-lo al lector a través de l'entrevista i, en tots dos casos, s'ajusten a les convencions que regulen el gènere: mentre que s'esforçen a mantenir l'aire d'espontaneïtat propi de la conversa, el material originari ha estat sotmès a una elaboració més o menys intensa. També és aquest l'objectiu de Júlia Blasco que, en la seua tasca d'edició, ha aconseguit de fer intel·ligible el que, en la gravació, sovint no seria més que una massa ingent de veus, interpel·lacions diverses, sons inconnexos i sorolls estranys.

En l'avaluació que hem de fer d'aquest treball, el judici és, però, inestable. Per un costat hi ha, com a resultat immediat de l'elecció que s'ha pres, el fet que el lector pot gaudir de la possibilitat d'assistir-hi com a espectador a primera fila. Això (i la significació que tot seguit li atribuirem al resultat), presenta un aspecte del tot positiu, que es deriva tant de l'opció –infreqüent i arriscada– escollida per l'autora com del tarannà intel·lectual del seu personatge. Per un altre costat, però, s'hi adverteix també algun desavantatge. El lector se sentirà aclaparat mentre llegeix o, fins i tot, quan en conclourà la lectura, no per efecte de la riquesa i densitat que ja hem dit que tenia la conversa (que aquestes les rebrà amb goig), sinó per la fragor pròpia d'aquesta, la naturalesa de la qual –una conversa entre amics– incorpora tota mena d'elements pertorbadors de la lectura. Hi ha una munió de sobreentesos que es reiteren amb constància potser innecessària sense que el lector en tinga sempre la clau (bromes que poden semblar extemporànies, ironies que resulten més o menys intempestives considerades des de la distància, silencis i interrupcions del tot opacs per a qui escolta i no hi veu). A canvi, a través del text que s'estableix podrem capir, però, més d'una cosa que literalment no es diu. Així doncs: només una lectura molt atenta i fins i tot còmplice ens permet de comprendre. Cal reconèixer, però, que si realment haguéssim assistit a aquestes converses –almenys en alguna de les seues parts– ens n'hauríem perdut encara alguna cosa més. Ho prova el fet que, de vegades, el diàleg es converteix en una successió de monòlegs més o menys con-nexos. Aquestes situacions es desencadenen sobretot quan els interlocutors de

Fuster s'entesten a fer-li dir allò que ell no pot o, deliberadament, no vol dir. D'això en són tots tres ben conscients, però ocorre de manera reiterada perquè es té la pretensió de sistematitzar o emmotllar el pensament de Fuster que, per la seua naturalesa, és del tot irreductible i asistemàtic, per molt que perfectament coherent. Els interlocutors se n'adonen perfectament: Josep Lluís Blasco es refereix, primer, a la diferència sintàctica i semàntica entre el registre oral i el que en resulta de la transposició a l'escrit. Per un altre costat, s'hi refereix, també, a «un error de plantejament: (el de) pretendre portar el discurs de Fuster a un terreny acadèmic, tant des del punt de vista conceptual com metodològic». En troba, però, la justificació: «(ell) n'era conscient i (n') acceptà el repte». Tot plegat, conclou, fou «una mena d'afortunada bogeria».

«Bogeria», doncs, perquè res més lluny de la personalitat i, sobretot també –pel que aquí ens interessa considerar i ja apuntàvem–, del pensament de Joan Fuster que l'afany acadèmic de sistematització que els Blasco malden per imposar-li. No es tracta d'una mancança o d'una insuficiència que hom puga atribuir al pensador que és Fuster, sinó que és un tret característic de la filosofia que suscrivía i a la difusió de la qual va dedicar bona part de la seua obra. Clar que –cal subratllar-ho– no és aquesta la concepció vigent avui de la matèria. Si bé és cert que Fuster no va tenir la possibilitat de conrear la versió diguem-ne disciplinar de la filosofia –raó que alguns han al·ludit amb insistència per explicar el que consideren una aportació circumstancial, mostrant amb això no haver-ne capít el sentit–, també és cert que la filosofia que freqüentava Fuster tenia a

veure amb una idea d'aquesta que no té reconeixement acadèmic. Després de Descartes, el desenvolupament de la disciplina ha anat per un camí estrany del tot al món de les seues preocupacions. El seguiment de la història d'aquesta i la familiaritat amb les qüestions de les quals ara s'ocupa requereix d'una dedicació que ell bé sabia que no havia observat. Si ho hagués fet, n'hauria resultat quelcom diferent tot i que previsible: des d'un indret o des d'un altre, instal·lat al seu si, s'hauria convertit en un crític mordaç, incisiu i rigorós, d'aquesta tradició. I no és això el que va fer. (No s'entén perquè, al País Valencià, alguns fingeixen de lamentar que no hagi estat així, quan el que calia —almenys segons la concepció orgànica de la cultura que el mateix Fuster contemplava— era justament alguna cosa que s'assembla més al que va fer). En tot cas, allò que va fer, ho féu deliberadament, comptant amb què s'hi reconeixia particularment ben dotat. Perquè el seu compromís, tal com ell mateix se'l va formular, no el lligava a la vida acadèmica sinó que era amb l'home i les circumstàncies concretes que l'afecten, amb les seues necessitats, desitjos i mancances més peremptòries —i també amb les més profundes—, amb els problemes que en determinen la trajectòria vital, tal com es presentaven en el lloc i en el temps en què ell mateix les va haver d'experimentar. Hi ha raons per pensar que una part tan important de la seua producció com és la referida a la «questió nacional» (que tenia comptabilitzada en un deu per cent del conjunt de la seua obra) pot ser vista com una conseqüència —tan important com es vulga— del compromís de fons que acabem d'afirmar. Siga com siga, el corrent filosòfic al qual s'adscriu

Fuster no té avui cabuda —ja ho hem dit— dins les estructures de la institució acadèmica que acullen el que identifiquen com filosofia. La seua aportació s'insereix en un mar més ampli: el que constitueix l'atmosfera dins la qual sorgeix una bona part del pensament crític contemporani, filosòfic o no. És per això que el títol d'aquest llibre i una part de la intenció original de l'autora podrien semblar desajustats. Fuster s'acosta a la filosofia en una accepció arcaïtzant d'aquesta, l'accepció renaixentista, que ocupà el segle XVI —el que els historiògrafs de la filosofia consideren un temps mort, de transició, i que és aquella contra la qual es va revoltar Descartes— actualitzant-la, això sí, de cap a cap. Com tantes vegades s'ha dit, i tal com ell mateix va voler deixar clar, Montaigne —i el que és representat amb el seu nom i en els seus *Essais*— ha estat el seu referent «programàtic» més sòlid. I ho ha estat de manera que la resta dels llibres que li interessaven li servien com a glosses o comentaris d'aquell llibre de capçalera amb l'esperit del qual coincidia del tot. Fins al punt que, gràcies a la seua intuïció, va arribar a identificar —ni que fos per senyals perifèrics— els autors contemporanis que anunciaven la fi de l'època encetada amb el *Discurs del mètode*. Clar que la vastedad dels seus interessos i les incidències del temps el portaven a tenir en compte una ingent multitud d'autors i perspectives diversos, sempre d'acord amb una màxima a la qual era tan fidel com ho era d'obstinat a difondre: no paga la pena de llegir aquells llibres amb els quals sabem que hi estem d'acord, sinó que cal aprendre a estimar aquells altres dels quals ens veurem obligats a dissentir.

«Afortunada». També ho és d'afortunada, la «bogeria» en què segons els inter-

locutors va consistir el projecte que encaven a l'hora de decidir donar-li la forma amb la qual l'han presentat. Coincidim amb aquesta qualificació pel fet que la fórmula posada en joc –l'exposició del material sobre el qual havia de treballar Júlia en la seua tesi de llicenciatura– acaba servint amb tota naturalitat com la part central del llibre perquè s'adiu particularment bé amb el pensament de l'autor. Tornem, però, sobre el que ja s'hi ha apuntat: l'asistematicitat del pensament de Fuster *no* és un del seus punt febles. Ans al contrari. És la primera manifestació d'un tarannà deliberadament constituït –ja n'hem intentat la caracterització– i que s'escau en dos sentits. En primer lloc, amb ell Fuster s'inscriu en un corrent de la cultura contemporània –i també de la filosofia recent– que s'afanya per obtenir el mateix reconeixement que, per la seua importància, tenen els problemes de caràcter pràctic dels quals s'ocupa. En segon lloc, i tenint en compte l'estat actual dels estudis sobre l'obra del mateix Fuster, el que en aquest llibre se'ns ofereix ha de resultar en un moment o un altre imprescindible. Hom haurà d'esperar encara el temps en què serà possible un treball sobre la seua obra, en conjunt, en el qual la rigorositat i el distanciament exigibles permeten aprofundir en el coneixement, alliberat d'una vegada de la fortíssima influència que l'autor tant es va esforçar a exercir amb una altra finalitat. La part central d'aquest llibre és, doncs, neutra respecte de tot això. En aquesta neutralitat rau –ja ho hem dit– una de les raons que el fa tan estimable: ens trobem davant uns materials en cru d'on el lector podrà extreure la imatge més nítida sempre que adopte les cauteles indispensables. Perquè entre la multitud de

temes que s'hi tracten trobem absències notables, fins i tot en relació amb qüestions que ocupen llocs destacats en la seua obra. Hi ha un sentit, però, en què podem dir que –malgrat tot– res no hi perdem, donat que la lectura d'aquestes converses afavoreix la percepció directa d'alguns trets bàsics del pensament de Fuster. Hi podem desprendre, amb relativa facilitat, la coherència interna i la unitat d'inspiració d'una obra compromesa amb l'ideal de la crítica i l'esperit d'emancipació més exigents, que parteix –de manera premeditada– d'una perspectiva local, concreta, de la qual extreu la seua força. Ara bé: si la lectura es fa de manera precipitada hi ha el perill que s'enfortesca amb això una imatge estereotipada, en aquest cas afavorida –de manera paradoxal– per l'estret contacte amb el personatge. D'aquesta imatge estereotipada ja en tenim prou i massa, donat que amb la seua reiteració s'ha aconseguit d'enfosquir, amb enorme eficàcia, una bona part del que és més valuós en la seua obra. Aquest llibre de Júlia Blasco ens mostra, però, una altra imatge de Fuster la mida de la qual no és pas la usual, sinó una altra que ens força a reservar-li el lloc més destacat. Per copsar-ne els detalls i certificar-ne l'evidència només cal que il·lustrar-la, aquesta lectura, amb la d'altres textos rellevants del mateix Fuster. Per exemple, amb aquells que havia escrit en la dècada dels cinquanta i primers anys seixanta, època de lectures sorprenentment intensives i primera en l'emissió de judicis l'originalitat i perspicàcia dels quals només pot menystenir qui no els conega o en faça una lectura superficial. El món intel·lectual del qual es forneix Fuster i al qual dedica la seua aportació més insistent és el que circumda la filosofia dita pràctica

que de fa pocs anys ha arrelat amb força i que ell va saber identificar amb una perspicàcia del tot extraordinària. Tot això ho fa pel seu compte, és a dir, no deixant-se dur per un corrent més o menys a la moda (com ho hauria estat si s'hagués vist portat a conrear l'interès que durant un cert temps va suscitar en ell el surrealisme o, pel que fa més al cas, l'existencialisme o el marxisme, i no hagués estat capaç de l'avaluació crítica més punyent). I ho ha fet sempre i de manera insistent seguint una forta i única intuïció que, instal·lada en l'immediat, abasta una dimensió més àmplia i profunda, tant des del punt de vista purament intel·lectual com des del col·lectiu.

La consideració d'«afortunada» que volem retenir per qualificar la «bogeria» en què ha consistit la decisió de donar a la llum aquest llibre es troba per tant justificada en el fet que ens ofereix *in vivo* la imatge del seu personatge principal, de manera com hem vist del tot coherent amb el fons del seu perfil. És per això que Júlia Blasco no ha pogut reeixir —com ella mateix no dubta a reconèixer-ho— en el seu objectiu d'analitzar el pensament de Joan Fuster tot sotmetent-lo a paràmetres acadèmics. Ho intenta amb insistència al llarg del seu estudi, però el personatge se n'escapoleix tothora. En dóna ell mateix les claus, al llarg de la conversa i de manera articulada en diversos llocs de la seua obra. Clar que, atenent el sentit que tenen, ja no requereixen d'un contingut exprès que pugui considerar-se convencionalment filosòfic (que és el que vanament s'hi cercava). El que fa Fuster és, per una part, aprofitar l'avinentsa per a mostrar els resultats de la seua pròpia reflexió, sempre aplicada —com hem dit— a un determinat

tipus de qüestions (cosa que no en disminueix en res l'entitat), i per l'altra, i només quan se li reclama, proporcionar elements d'interpretació externa de l'obra dels filòsofs dels que ha tingut notícia. Trobem que, en aquest terreny, encerta sovint en les seues manifestacions de simpatia o de rebuig. Fuster enfronta sempre aquesta tasca de manera que és premeditadament perifèrica, és a dir, que no s'aplica a un estudi sistemàtic que, aquest sí, trairia el seu propòsit, sinó que mira de copsar la pertinença del què s'al·ludeix «des de fora». I és que tot afany sistemàtic no explícitament instrumental provoca en Fuster un refús visceral, sense pal·liatius. No es tracta, doncs, d'una mancança —tornem a dir-ho—, sinó que és el que resulta d'una opció del tot deliberada. Es tracta més aviat del fet que així és com es manifesta en Fuster el plantejament alternatiu —l'albirat en el paradigma del «seu» Montaigne— del qual s'esforça a identificar i atiar la reclamació que detecta al seu entorn. Això és el que, en ell, és fa consubstancial, de nou en ell *programàtic*. Fins al punt que és aquesta l'única «ideologia» que adhereix. De fet, com escriu Iborra —el llibre del qual ens ha servit de referent per a la redacció d'aquesta nota— «Tota la seua obra, diversa en les formes i els temes *és una* per la forma interior. Com *és una* també al llarg del desenvolupament en el temps: l'estil, d'una banda —ja present en els primers escrits seus—, els «criteris» de l'altra, han donat a l'obra de Joan Fuster una llibertat i coherència intel·lectuals i morals incontestables».⁶ D'acord amb aquesta interpretació, el pensament de Fuster no és el d'un escèptic, un cínic, un epicuri, un estoic, un racionalista, un empirista, un il·lustrat, sinó tot això, si es vol, alhora, i sobretot una

altra cosa. No un filòsof convencional sinó un pensador d'una dimensió extraordinària, compromès amb ell mateix en la recerca d'un nou model de pensament que pogués resultar veritablement satisfactori o, si més no, acceptable, per als homes i dones del seu veïnatge, fets –com tots els altres, com ell mateix– de carn i ossos. □

1. Francesc Pérez Moragón, *Joan Fuster, el contemporani capital*, Alzira, Germania, 1994.
2. Josep Iborra, *Fuster portàtil*, València, Tres i Quatre, 1982.
3. Antoni Riera, *La raó moral en Joan Fuster*, Barcelona, Curial, 1993.
4. Enric Sòria, «Ser Joan Fuster, reflexionar, debatre, donar lum», *L'illa*, 6, 1992, pp. 3-13.
5. Toni Mollà, *Joan Fuster. Converses inacabades*, València, Tàndem, 1992.
6. *Op. cit.*, p. 318. Vegeu també: «L'assaig fusterià», dins *Confluències*, València, IVEI, 1995, pp. 155-162.

La «Biblioteca Joan Fuster» de l'editorial Bromera

Joaquim Espinós

Dir que la «Biblioteca Joan Fuster» és la iniciativa editorial recent que més ha fet per la difusió de l'obra de l'assagista de Sueca, entraria més en el terreny de les constatacions que en el de les exagera-

cions. Perquè d'altres tasques igualment notables, com ara la publicació de la correspondència per part de l'editorial 3 i 4, o la imminent reedició de les Obres Completes, van adreçades a un públic més especialitzat. Des del 1991 fins a l'any 2000, aquesta biblioteca ha publicat nou volums: està ja, doncs, completament consolidada. Fa goig.

La «Biblioteca J. F.» s'inclou dintre de la col·lecció «Els Nostres Autors» de l'editorial Bromera. De fet, els que posteriorment s'han considerat els seus números u i dos eren, en un principi, dos exemplars més d'aquesta col·lecció. Es tracta de l'antologia *Ser Joan Fuster*, de 1991, que en feia el número catorze; i de *Combustible per a falles*, de 1992, que en feia el setze. Les perspectives de futur i l'indubtable prestigi que proporcionaria l'edició de l'escriptor valencià contemporani més important degueren encoratjar els responsables de la col·lecció –amb Jeremies Barberà al capdavant– a crear, sempre dintre de «Els Nostres Autors», la «Biblioteca Joan Fuster». El primer volum que l'estrenà com a tal, amb un disseny de col·lecció diferenciat, fou *L'albufera de València*, el 1993. Des d'aleshores han vist la llum sis volums més: *Sagitari*, també el 1993; *Un país sense política*, el 1995; *Misògins i enamorats*, el 1995; *Babels i Babilònies*, el 1997; *Les originalitats*, el 1999, i el que fins ara n'és l'últim, *Aforismes*, el 2000.

La biblioteca fusteriana, com la col·lecció en què s'insereix, està especialment orientada a l'ensenyament, tal i com resulta palès en les propostes didàctiques que clouen tots els volums. Unes propostes adreçades inicialment als alumnes de secundària, però que també, i com més va més, poden ser útils per als de la univer-